

Morand W i r t h, *Da don Bosco ai nostri giorni. Tra storia e nuove sfide (1815–2000)*, (= *Studi di Spiritualità*, 11), LAS, Rzym 2000, s. 624

Koniec drugiego tysiąclecia dla wielu osób stał się okazją do spoglądania w przeszłość w celu podsumowania tego, co dotyczy historii ich życia, rodziny, miasta czy narodu. W tym spontanicznym odruchu dociera się do sukcesów, wielkich wydarzeń, chwil radości lub wręcz przeciwnie — do niepowodzeń, momentów goryczy i bólu. Wszystkie one układają się w mniej lub bardziej logiczną całość. O wiele trudniej przychodzi pisać historię tym, którzy zamiast dać ponieść się spontaniczności, podążają w stronę źródeł. Wtedy historia przestaje być łatwa i prosta, wyrasta

powoli ze żmudnego odczytywania dokumentów z przeszłości ocalonych przez czas, z poddawania ich fachowej krytyce, z mozolnego umieszczania drobnych faktów w szerszym kontekście. Jeszcze trudniej jest pisać historię wtedy, gdy historyk zdaje sobie sprawę, że dzieje jej protagonistów wpisane są nie tylko w historię ludzką, ale także w historię zbawienia. Z jednej strony bliskie im są wszystkie problemy życia ludzkiego, trud budowania wzajemnych relacji, sprawy ekonomiczne, praca, sukcesy i porażki, błędy i braki. Z drugiej strony to wszystko, co przeżywają, jest wyrazem ich wiary, zaangażowanej miłości, zaufania do Bożej Opatrzności, ich poświęcenia, pobożności, słowem ich duchowości i — dla czegożby nie — ich świętości. Tak właśnie należy rozumieć historię Kościoła, a co za tym idzie, historię działających w jego łonie zgromadzeń zakonnych.

Trud takiego właśnie spojrzenia na historię podjął Morand Wirth, który w książce *Da don Bosco ai nostri giorni. Tra storia e nuove sfide (1815–2000)* przedstawił całość dzieła salezjańskiego od chwili narodzin jego założyciela, św. Jana Bosko (1815–1888) do czasów najnowszych. Pozycja ukazała się w roku 2000 nakładem wydawnictwa Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie (Libreria Ateneo Salesiano) i włączona została — z numerem 11 — do serii wydawniczej *Studi di Spiritualità*.

Zainteresowanie Wirtha historią salezjańską nie jest czymś nowym. Już u końca lat pięćdziesiątych ubiegłego wieku wchodził on w skład grupy młodych salezjanów z Lyonu, którzy pod kierunkiem ks. Francisca Desramaut, uznanego dzisiaj specjalisty z dziedziny historii i duchowości salezjańskiej, podjęła się badań nad dziejami własnego zgromadzenia. Wyniki ich pracy zostały opublikowane w 1961 r., w zeszycie pod tytułem *Précis d'histoire salésienne 1815–1960*. W 1965 r. ks. Lugi Riccieri, ówczesny przełożony generalny salezjanów, polecił ks. Desramaut przepracowanie tego materiału i opublikowanie go w formie książki. W imieniu grupy z Lyonu zadania tego podjął się właśnie Morand Wirth. W 1970 r. jego praca wydała owoc w postaci publikacji *Don Bosco et les Salésiens. Cent cinquante ans d'histoire*. W latach od 1970 do 1982 książka została przetłumaczona na języki włoski, hiszpański, portugalski i angielski. Przez wiele lat tekst ten stanowił podstawowy podręcznik do historii salezjańskiej i oddał niezwykle wprost usługi sprawie formacji młodych salezjanów i członków Rodziny Salezjańskiej.

W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych Wirth, po latach pracy w salezjańskiej inspektorii (prowincji zakonnej) w Lyonie, także na stanowisku jej przełożonego, został włączony do grona wykładowców Papieskiego Uniwersytetu Salezjańskiego w Rzymie. Powierzono mu zajęcia z zakresu historii dzieła salezjańskiego, w których uczestniczą przede wszystkim studenci teologii duchowości. W ramach badań naukowych, koordynującego tę specjalizację Instytutu Teologii Duchowości, zaproponowano Wirthowi podjęcie prac nad odnowioną edycją jego wcześniejszej książki.

Autor stanął przed trudnym zadaniem. Wbrew pozorom nie polegało ono jedynie na dopisaniu kilku rozdziałów do tego, co zaprezentował kiedyś. Historiografia salezjańska końca ubiegłego wieku znajdowała się bowiem zupełnie w innym miejscu niż wtedy, gdy podejmował się on napisania swojej pierwszej książki. Pod wpływem II Soboru Watykańskiego Zgromadzenie Salezjańskie podjęło szereg starań, aby faktycznie powrócić do swoich korzeni, do ks. Bosko, jego myśli i ideałów. W wyniku studiów historyków salezjańskich — zwłaszcza Pietro Stelli i Francisca Desramaut — salezjanie otrzymali pierwsze krytyczne biografie swego założyciela i zdali sobie sprawę z potrzeby poddania odpowiedniej krytyce źródeł do historii dzieła salezjańskiego.

Po przeniesieniu Centralnego Archiwum Salezjańskiego z Turynu do Rzymu (1972) najpierw sfotografowano na mikrofilmy wszystkie dokumenty odnoszące się do ks. Bosko. W ostatnich latach ich katalog został skomputeryzowany. W Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie utworzono *Centrum Studiów Księdza Bosko* (1973), które zajęło się przygotowaniem krytycznych wydań pism ks. Bosko i źródeł do historii salezjańskiej. W 1975 r. na tym samym Uniwersytecie powstało *Centrum Studiów nad Historią Misji Salezjańskich*, które bardzo szybko opublikowało pierwsze pozycje z zakresu historii misji. W roku 1981 powstał *Salezjański Instytut Historyczny*, który publikuje wyniki

badania historyków salezjańskich z całego świata w czterech seriach wydawniczych i w półroczniku *Ricerche Storiche Salesiane*.

Dla dopełnienia obrazu trudności, jakie stanęły przed Wirthem, wypada dodać, że postęp w badaniach historycznych, podobny do salezjańskiego, miał miejsce w wielu gałęziach Rodziny Salezjańskiej, poczynając od Zgromadzenia Córek Maryi Wspomożycielki. Trzeba też podkreślić, że w świecie salezjańskim powstało kilka centrów badań historycznych, których pracownicy zjednoczyli się w *Stowarzyszeniu Miłośników Historii Salezjańskiej (ACSSA)*. Dzięki ich zaangażowaniu w historiografię salezjańską mogło dojść do przełożenia akcentu z badań nad ks. Bosko na studia z okresu późniejszego.

W tym kontekście jasno widać, że podjęcie się pisania historii salezjańskiej przez jednego człowieka zdawało się zadaniem ponad siły. Wirth dobrze to rozumiał. Świadectwem tego jest wstęp historiograficzny, jakim poprzedził obecne wydanie książki. W tym kilkunastostronicowym tekście Autor stara się sprecyzować stojące przed nim wyzwanie. Zarysowuje rozwój historiografii salezjańskiej od czasów ks. Bosko do chwili współczesnej, zwraca uwagę na rozwój badań historycznych w Rodzinie Salezjańskiej i proponuje periodyzację dzieła salezjańskiego. Podkreśla też z naciskiem, że jego zadaniem jest przedstawienie całościowej i syntetycznej wizji historii salezjańskiej, co domaga się nie tylko chronologicznego przedstawienia faktów, ale przede wszystkim nowego sprecyzowania kryteriów oceny działalności salezjanów.

Aby sprostać postawionemu sobie zadaniu, Wirth zastosował — podobnie jak w poprzednim wydaniu — przejrzysty układ książki. Dzieli się ona na trzy części. Pierwsze dwie, poświęcone czasom Założyciela (1815–1888) i ekspansji światowej dzieła salezjańskiego (1888–1965), w tym co odnosi się do poruszanej w nich problematyki, są w znacznej mierze powtórzeniem tekstu z 1970 r. Autor ubogaca go jednak — co widać w notach — o częste odwołania do znaczących i współczesnych studiów i opracowań na temat wysuwanych przez niego argumentów. Korzystniej niż poprzednio wypadają też zrewidowane i czasem zmienione tytuły rozdziałów — trzydzieści w obu częściach — i paragrafów. Zabieg ten znacznie poprawił czytelność tekstu.

Część trzecia książki, zatytułowana „Wobec nowych wyzwań 1965–2000”, jest zupełnie nowa i została przygotowana dla potrzeb obecnej edycji. Zawiera tylko cztery rozdziały, które poświęcone są czasom II Soboru Watykańskiego (1965), okresowi kryzysu posoborowego (1965–1977), odnowy, programowania i ponownego rozwoju (1977–1988) oraz wysiłkom Zgromadzenia podejmowanym w dobie „nowej ewangelizacji” (1898–2000). Także w tej części Wirth odwołuje się często do źródeł i opracowań z zakresu historii, pedagogii i duchowości salezjańskiej.

Wydaje się, że tym, co przede wszystkim pomogło Autorowi w sprostaniu trudnemu wyzwaniu, był przyjęty przez niego styl narracji. Skupił się on na syntetycznym przedstawieniu zasadniczych linii rozwoju dzieła salezjańskiego, ilustrując je tam, gdzie to było niezbędne, niektórymi szczegółami. Wirth w całej swej narracji troszczy się o właściwe przedstawianie kontekstu wydarzeń, precyzyjnie sygnalizuje wyzwania stojące przed Zgromadzeniem Salezjańskim i stara się pokazać, jak salezianie, zatroskani o wierność ks. Bosko i jego charyzmatowi, odpowiadają im. W ten sposób Autor dał swoim czytelnikom klucz do lektury historii salezjańskiej. Dlatego też to, co na pierwszy rzut oka wydawać by się mogło jedynie pobieżnym szkicem wydarzeń i sytuacji, po lekturze książki jawi się jako spójna całość i punkt wyjścia do dalszych, bardziej szczegółowych poszukiwań. Z pewnością ułatwią je noty i osyłacze bibliograficzne, których autor nie skąpi.

Odnosi się wrażenie, że Wirthowi — właśnie dzięki zastosowanemu stylowi narracji — udało się uniknąć potknięć jego dwóch wielkich poprzedników w dziele tworzenia monumentalnych opracowań historii dzieła salezjańskiego. Pierwszym z nich był ks. Giovanni Battista Lemoyne, który w 1898 r. wydał pierwszy z osiemnastu tomów *Memorie Biografiche*, a drugim ks. Eugenio Ceria, który w latach 1941–1951 napisał cztery tomy *Annali della Società Salesiana (1815–1921)*. Z punktu widzenia dzisiejszej historiografii wiemy, że zabrakło im właściwej krytyki źródeł

oraz odpowiedniego do nich dystansu. Zaowocowało to częstym przechodzeniem od narracji ogólnej, syntetycznej, do relacjonowania szczegółów. Wirth w tego typu pułapki nie wpada.

Zaletą książki Wirtha jest także jego troska o to, aby nie zawęzić się do dziejów Zgromadzenia Salezjańskiego, a pokazać je w łączności z rozwojem całej Rodziny Salezjańskiej. Z tej racji jego studium może być punktem odniesienia dla Córek Maryi Wspomożycielki, Ochotniczek Księdza Bosko, Salezjańskich Współpracowników Kościoła, Byłych Wychowanków i Wychowanek oraz innych grup.

Niekwestionowanym bogactwem książki są załączniki, które zajmują bez mała pięćdziesiąt stron tekstu. Są one najlepszym świadectwem tego, że Autorowi udało się pozostać wiernym intencji tworzenia całościowej i syntetycznej wizji historii salezjańskiej. Wśród załączników czytelnik znajdzie szereg tabel, w których Wirth prezentuje najważniejsze wydarzenia z życia ks. Bosko z czasów rozwoju jego dzieła w latach 1989–1965 i w okresie najnowszym. Kolejne tabele ilustrują rozwój dzieł salezjańskich w świecie do roku 1900, ekspedycje misyjne z lat 1875–1999, statystyki dotyczące personelu salezjańskiego w świecie z lat 1859–1999, kapituły generalne salezjanów i salezjanek wraz z omawianymi przez nie tematami, grupy Rodziny Salezjańskiej. Całość zamyka tabela poświęcona świętym, błogosławionym i kandydatom na ołtarze z Rodziny Salezjańskiej.

Wirthowi zależało bardzo, aby jego propozycja historii salezjańskiej była punktem odniesienia do dalszych badań, studiów i poszukiwań. Wyraźnym do tego impulsem jest bardzo bogata, trzydziestostronicowa bibliografia. Sam Autor zaznacza, że umieścił w niej tylko samodzielne woluminy poświęcone bezpośrednio historii dzieła ks. Bosko. Pomiął natomiast teksty o charakterze jurydycznym — np. konstytucje zakonne — lub inne dokumenty oficjalne poszczególnych gałęzi Rodziny Salezjańskiej. Niektóre opracowania i artykuły Autor zasygnalizował jedynie w przypisach, którymi opatrzony jest cały tekst publikacji.

Cennym dopełnieniem książki — właśnie ze względu na jej zadanie bycia punktem odniesienia do dalszych poszukiwań — jest bez mała dwudziestostronicowy alfabetyczny indeks osób i miejsc.

Wobec niezaprzeczalnych zalet książki Moranda Wirtha wypada zarekomendować ją Wydawnictwu Salezjańskiemu jako pozycję godną przetłumaczenia i opublikowania w języku polskim. Z pewnością znajdzie ona wielu czytelników nie tylko wśród salezjanów, ale także wśród członków Rodziny Salezjańskiej i całej rzeszy współpracujących z nią świeckich. Książka Wirtha ma szansę stać się cennym dopełnieniem tego, co w polskiej historiografii salezjańskiej ostatnich lat zostało uczynione i powiedziane. Tak się bowiem składa, że pomimo sporej już liczby artykułów, książek, prac magisterskich, doktoratów, a nawet habilitacji z tego zakresu, mimo założenia Polskiej Sekcji ACSSA, jedyną pozycją polskojęzyczną, która podejmuje próbę całościowego ukazania historii salezjańskiej w świecie i w Polsce, pozostaje nadal *Towarzystwo Salezjańskie. Rys historyczny* nieżyjącego już ks. Andrzeja Świdy. Dodajmy tylko, że książka ta pojawiła się na rynku wydawniczym w odległym 1984 r. i — jak na owe trudne czasy przystało — wydano ją na wielaczu.

ks. Marek T. Chmielewski SDB